

POLEMICI CORDIALE

Cariatidele lui Ion Dur

ADRIAN NIȚĂ

Una dintre cele mai importante teme debătute la recenta întâlnire a Societății Române de Filosofie a fost necesitatea repunerii în discuție a nomenclaturii specializărilor din cadrul filosofiei. Avându-se în vedere că în ultimii ani conducerea ministerului educației a eliminat din specializarea noastră toate sub-specializările, s-a ajuns la situația ca doctorele să se susțină numai în filosofie, și nu în metafizică, logică, istoria filosofiei, estetică etc. Mai mult decât atât, organizarea filosofiei pe catedre, module de master, chiar și pentru specializările de licență este acum constrânsă să se canalizeze în acest unic curent numit generic filosofie.

Un argument extrem de important, ce se poate invoca atunci când se va relua discutarea nomenclaturii specializării filosofice, îl constituie producția de carte. Este mai mult decât evident că autorii lucrărilor de filosofie de la noi (ca și de aiurea) nu scriu pur și simplu cărți de filosofie, ci scriu cărți de metafizică, logică, etică, științele cognitive etc. Specialiștii care activează în câmpul filosofiei își canalizează cercetările nu în general, spre filosofie, ci spre (sau în; ba chiar întru) aceste specializări mai înguste. Un exemplu elocvent în acest sens este Ion Dur, de la Universitatea Lucian Blaga din Sibiu, ale cărui preocupări principale merg cu predilecție în direcția filosofiei românești (aș numai această sub-specializare „studii românești“, căci e vorba nu numai de filosofie, ci de o paletă mai largă de discipline; militez, așadar, pentru necesitatea introducerii în nomenclatură nu a denumirii „filosofie românească“ – sintagma ce are pentru unii o nuanță etnică, filosofia fiind de fapt lipsită de o asemenea dimensiune – ci a sub-specializării „studii românești“). Ion Dur a publicat mai multe lucrări dedicate interbelicilor, cu un accent deosebit pus pe operele lui Cioran și Noica: *Exerciții de recunoaștere* (1992), *Noica – între dandyism și mitul scolii* (1994), *De la Eminescu la Cioran* (1996), *Noica – portretul gazetarului la tinerete* (1999), *Hîrtia de turnesol* (2000).

Cea mai recentă lucrare a distinsului cărturar sibian, *Cariatide* (Sibiu, Psihomedica, 2007), este o lucrare ce se vrea un semnal de alarmă în calea culturii de estradă, adică a transformării culturii într-un continuu spectacol, într-un continuu divertisment. Este astfel nevoie mai mult decât oricând de critica literară, adică de o instanță care nu doar să întîmpine, ci mai ales să identifice acele producții ce merită a fi așezate pe panoplia valorilor culturale autentice. Tocmai criticul este cel care poate indica nordul valorii, cel care descurajează kitschul, cel care, citind o carte, văzînd o expoziție sau urmărind un spectacol, face asupra acestora o judecată de valoare pertinentă și necesară folosind drept unic criteriu nordul estetic.

Excelenta analiză a perioadei interbelice efectuate de Ion Dur debutează cu momentul de după marea unire, când redefinirea națională se arată că nu a fost posibilă decât cu instituirea unui model cultural pus în operă de statul național român. Disputa legată de autohtonism-occidentalism se resimte din plin, autorul trecînd în revistă câteva din pozițiile intelectualilor (Ștefan Zeletin, Nichifor Crainic, Nicolae Iorga, Constantin Rădulescu-Motru, Sandu Tudor ș.a.). Noua spiritualitate nu era totuși apanajul exclusiv al generației de la 1922, căci purtătorii unei noi spiritualități, în

coordonatele descrise de acești termeni, aveau să fie cei care vor forma generația 1927. Prin urmare, evidenta criză culturală autohtonă îi apare criticului sibian drept una de creștere, orientată nu doar simbolic spre un model cultural adecvat.

Analizînd receptarea lui Maiorescu, autorul arată ingraturul rol jucat de Octavian Goga: după ce a publicat un text elogios la adresa olimpiului, considerat o persoană reprezentativă, de răspîntie a culturii românești, un „îndreptător“, un aristocrat al cugetării (în 1910), marele poet scrie un necrolog (în 1917) în care susține că Maiorescu nu a știut să moară tot așa precum a trăit. Dacă relația lui Maiorescu cu Iorga este prezentată extrem de colorat, atitudinea lui Noica i se pare lui Dur a fi situată între rimă și adevăr. Junele Noica a folosit, în *Jurnalul filosofic*, o distincție între adevăr și exactitate pentru a arăta că Maiorescu s-a împiedicat în distincție atunci cînd a analizat anumite versuri. Voind să-l corecteze pe marele critic, Noica a eludat cele spuse de olimpiu în celebra sa lucrare asupra poeziei. Aici se arată că adevărul artistic este un adevăr subiectiv. Or, asta nu e cazul cu adevărul exactitate, care numai subiectiv nu poate fi. Autorul sibian se întreabă astfel dacă nu cumva Junele Noica și-a construit o sabie de carton pentru a se duela cu olimpiu și dacă nu cumva, mai mult, și-a uitat acasă jucăria.

Un interesant capitol este cel dedicat lui Caragiale. Aici se încearcă să se răspundă acuzei de oportunism gazetăresc ce a fost adusă marelui nostru dramaturg. Se știe că acesta face gazetărie la „Ghimpele“, trece prin ecluză liberală de la „Telegraful“, „Alegătorul liber“ ș.a., apoi scrie foiletoane pentru „România liberă“ și se angajează la „Timpul“, oficiul conservatorilor, dar și la junimistii de la „Constituționalul“, radicalii lui George Panu de la „Gazeta poporului“, conservatorii de la „Epoacă“. A scris de asemenea în „Moftul român“, „Ziua și Seara“, „Evenimentul“, „Drapelul“, „Românul“ etc. Dincolo de motivele financiare, Caragiale a trecut de la unii la alții din pricina firii sale nehotărîte, întruchipînd un caz de personalitate scindată și de treptată asumare a ei. Este o nehotărîre întretinută de conjuncția dată de inconsecvența, impulsivitatea și spiritul nedisciplinat al gazetarului. Dar în adîncul ființei sale, arată Ion Dur, se găsește de fapt un conservator, la fel cum era cazul cu marele său prieten, Eminescu. Judecîtor rece al fenomenului politic, Caragiale a descris foarte plastic mecanismele politicii românești: „Împărțită în două bande, ce se numesc cu pretenție «istorice» – liberal și conservator,

bande mai nesocotite decît niște seminții barbare în trecere, fără respect de lege, fără milă de omenie, fără frică de Dumnezeu – această oligarhie legiferează, administrează, calcă astăzi legile pe care le-a făcut ieri, prefăcîndu-se în legile făcute azi, ca poimîine să le calce și pe acelea, fără spirit de continuitate și fără altă sistemă decît numai împăcarea momentană a exclusivelor ei interese, pentru perpetuarea sacrei organizațiuni numite aci democratice“ (Caragiale, *Opere*, vol. VII, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, p. 171, *apud* Dur, op. cit., p. 74). Este un text care pare scris azi, despre lumea politică de azi, ceea ce arată, o dată în plus, perpetuarea anumitor practici nedemocratice pe aceste plaiuri, distanța teribilă ce ne desparte de lumea occidentală civilizată.

După episoadele dedicate gazetăriei lui Eminescu, Goga, Eliade, Cioran, Sandu Tudor ș.a., Ion Dur se apleacă în două studii dense asupra lui Noica și relației sale cu Aristotel și Kant. „Aristotelic viclean“, Noica face dreptate ontologică individualului aristotelic. Schița logicii lui Hermes tinde spre întruchipirea sa într-un adevărat formalism, pe care însă Noica nu a mai apucat să-l desăvîrșească. Drumul acestei logici pleacă de la Aristotel, dar călăuză de care are nevoie Noica este mai totdeauna Hegel, arată Dur. Pe de altă parte, deși confiscat pentru totdeauna de speculația kantiană, Noica se află sub impresia unor importante influențe atunci cînd scrie despre autorul *Criticii rațiunii pure*, astfel încît Ion Dur are bune temeuri să se întrebe cît a fost Noica de kantian și mai ales cît de kantian a rămas.

Dacă partea a doua a lucrării cuprinde o serie de cariatide de lectură, făcute pe marginea unor lucrări din câmpul filosofiei, literaturii sau criticii literare, partea a treia este un savuros jurnal. Titlul, „Jurnal de informator“, trimite nu atît la securitate, ci la posibila formă defectuoasă de care are parte orice profesor din perioada asta de eternă tranziție. Situația la liziera ambiguității, Universitatea românească îi apare lui Dur a fi confruntată cu mari și grave plăgi: arghirofilia, mediocritatea (cadrelor didactice și studenților), imixtiunea politicului, rivalitățile păguboase inter- și intra-universitare etc.

Scrișă cu nerv și cu stil, *Cariatide* este o lucrare ce interesează cîmpul mai larg al studiilor românești, fiind astfel deosebit de utilă atît pentru cei care studiază jurnalistică, cît și pentru cei aplecați asupra filosofiei, atît pentru cei interesați de critica și istoria literară, cît și pentru cei apropiați de istoria ideilor.

BURSA CĂRȚILOR

Aliona Grati, *Privirea Euridicei. Lirica feminină din Basarabia. Anii '20-'30*, Institutul de Filologie al ASM, Chișinău, 2007, 220 p.

E o bucurie să constatăți că există și eforturi exegetice ce au în vedere o zonă uitată a lirismului, cea feminină, aici fiind vorba despre o abordare în exclusivitate a poetelor spațiului basarabean (Magda Isanos, Olga Vrabie, Liuba Dimitriu, Lotis Dolenga, Olga Crușevan-Florescu, Corina Constantinescu, Ecaterina Cavarnali ș.a.).

Aliona Grati, universitară la Chișinău, își construiește acest volum împrejurul unui mai vechi studiu (*Magda Isanos. Eseu despre structura imaginărilor*, 2004) o altă suită de exegeze originale ale poeziei basarabene de colorație feminină. Scrișă într-un stil universitar un pic ardent, cartea, trebuie să o recunoaștem, explorează o arie atît de vastă a teoriilor interpretative (psihocritică, deconstructivism, mitanaliză, psihanaliză, imagologie bachelardiană etc.) încît nu știi întotdeauna cu siguranță ce pistă interpretativă urmează autoarea. Oricum, în acest binevenit demers este vizibilă intenția autoarei de a recupera, sub aspect academic, ceea ce nu s-a făcut de decenii peste Prut. Dincolo de fructuoasele incursiuni exegetice în condiția feminității lirice basarabene, există cîteva excese, minore cred, ale autoarei, care ne-au făcut să privim cu un pic de suspiciune realizarea dumneaei. Totuși, de ce „privirea Euridicei“? De fapt, Aliona Grati are o perspectivă destul de ciudată asupra vechiului mit al lui Orfeu, căci este exagerat „reproșul“ adus lui Orfeu (văzut ca paradigmă a masculinității active și ordonatoare) pentru eșecul său, ca și vizibila empatie resimțită față de Euridice (ca „ideal pasiv și necuvîntător“).

Autoarea utilizează pe parcursul volumului, spuneam, grila psihocriticii. De fapt, disocierea specifică acestei metode, între masculin și feminin, capătă în acest caz un aer cam marțial, specific complexelor feministe. Dar nu arată acestea o inflație a ceea ce psihologia abisală recunoștea prin *Animus* (totuși, Aliona Grati își elaborează studiile într-un sens mai degrabă cultural al termenului), latura masculină a sufletului nostru? Oricum, sesizăm un strop de *vendetta* în privirea aruncată „paradigmei masculine“ în poezie, și în literatură în general, căci Aliona Grati consideră că a venit timpul ca femeia-autoare să-și descopere și să-și valorifice misterele propriului suflet. Mai mult, ni se vorbește despre „un context de feminizare tot mai accentuată a culturii“.

Cît despre lirica feminină basarabeană, cred că, dincolo de fondul de sensibilitate activat de latura *Anima* a sufletului poetelor, aceasta este lipsită de intențiile revanșarde atribuite de Aliona Grati, într-o viziune benignă de altfel, căci nu este depistabilă la aceste poetese umbra unui asemenea *Animus* latent. (A.M.)